

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Параниця Сергій Павлович

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Принцип верховенства права є одним із фундаментальних принципів демократичної, правової держави та визначає спрямованість і зміст діяльності всіх органів публічної влади, зокрема правоохоронних органів. В умовах реформування правоохоронної системи України та її адаптації до європейських стандартів значення цього принципу суттєво зростає.

На сучасному етапі розвитку України питання дотримання принципу верховенства права у діяльності правоохоронних органів набуває особливої актуальності. Процеси демократичної трансформації держави, реформування правоохоронної системи, а також євроінтеграційний курс України зумовлюють необхідність переосмислення ролі правоохоронних органів як гарантів прав і свобод людини.

В умовах воєнного стану та зростання загроз національній безпеці правоохоронні органи наділяються розширеними повноваженнями, що підвищує ризики порушення прав людини та зловживання владою. Саме тому забезпечення реальної дії принципу верховенства права стає ключовим чинником збереження балансу між інтересами держави та особи, законністю й ефективністю правоохоронної діяльності.

Крім того, наявні проблеми практичного характеру, зокрема випадки перевищення службових повноважень, недостатній рівень правової культури окремих працівників правоохоронних органів та низький рівень суспільної довіри, свідчать про потребу поглибленого наукового аналізу зазначеного принципу. Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю імплементації міжнародних та європейських стандартів у сфері правоохоронної діяльності, де верховенство права розглядається як базова цінність правової держави.

Верховенство права передбачає панування права в суспільстві, обмеження державної влади законом, визнання та гарантування прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності. Відповідно до статті 8 Конституції України, принцип верховенства права визнається і діє в Україні, що зумовлює обов'язок правоохоронних органів здійснювати

свою діяльність виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені законом.

Кабінет Міністрів України затвердив Дорожні карти у сферах верховенства права, реформи державного управління та функціонування демократичних інституцій. Розробка та затвердження цих документів є необхідною умовою для відкриття переговорів про вступ України до ЄС за першим кластером «Основи процесу вступу» (Fundamentals).

Верховний Суд і проєкт «Сприяння наближенню України до ЄС у сфері верховенства права» (3*E4U) узгодили напрями подальшої взаємодії в межах євроінтеграційного процесу.

Конституційний Суд України оперативно перелаштував свою діяльність у зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану: це стосується як розгляду справ переважно в порядку письмових проваджень, так і тенденції відтермінування втрати чинності визнаних неконституційними положень правових актів. Важливою особливістю реалізації принципу верховенства права в умовах війни став посилений соціальний захист військовослужбовців, які своєю мужньою боротьбою здійснюють захист Української держави та Українського народу. Честь і Слава нашим воїнам! [1].

Як зазначає Денисюк Д., «доцільно використати класичне доктринальне розуміння верховенства права як панування права, а не лише закону». Зокрема, вчений посилається на позицію П. М. Рабіновича, згідно з якою верховенство права означає пріоритет природних, основоположних прав людини над державними приписами [2].

На думку Моргунов О. «Принцип верховенства права в діяльності органів Національної поліції України становить собою такий зміст: 1) Національна поліція України є органом публічної влади, який утворений та діє відповідно до закону; 2) організація діяльності органів та підрозділів Національної поліції України повинна відбуватися з урахуванням міжнародних практик та національного законодавства; 3) нормативно-правове врегулювання діяльності Національної поліції України повинно бути доступним та зрозумілим для інституцій громадянського суспільства; 4) на особовий склад Національної поліції поширюється національне законодавство, за винятком покладання на останніх від імені держави застосування заходів примусу з метою забезпечення публічної безпеки та порядку, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також протидії злочинності» [3].

У діяльності правоохоронних органів принцип верховенства права проявляється насамперед у пріоритеті прав і свобод людини над інтересами держави, недопущенні свавілля, забезпеченні юридичної визначеності та пропорційності застосування примусових заходів. Працівники правоохоронних органів повинні не лише формально

дотримуватися законодавства, а й керуватися його духом, забезпечуючи справедливість та законність прийнятих рішень.

Особливе значення принцип верховенства права має в контексті застосування заходів державного примусу. Затримання, обшук, застосування сили чи спеціальних засобів мають здійснюватися з дотриманням вимог законності, необхідності та пропорційності, а також із забезпеченням ефективних механізмів судового та громадського контролю.

Разом з тим, практика діяльності правоохоронних органів в Україні свідчить про наявність низки проблем у реалізації принципу верховенства права, зокрема випадків перевищення повноважень, порушення прав людини та недостатнього рівня довіри суспільства. Це обумовлює необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання, підвищення професійної підготовки працівників правоохоронних органів та формування високих етичних стандартів службової діяльності.

Отже, принцип верховенства права є не лише конституційною декларацією, а й ключовою основою ефективної, легітимної та суспільно орієнтованої діяльності правоохоронних органів. Його реальне впровадження є необхідною умовою успішного реформування правоохоронної системи України та зміцнення правопорядку в державі.

Таким чином, дослідження принципу верховенства права як основи діяльності правоохоронних органів є своєчасним і необхідним для вдосконалення правозастосовної практики, підвищення ефективності реформ та зміцнення правопорядку в Україні.

Література:

1. Совгира О. Верховенство права в умовах війни: виклики для конституційного судочинства України. *Візії майбутнього: конституційний вимір повоєнного відновлення України та європейської інтеграції* : збірник матеріалів і тез II Маріупольського конституційного форуму (м. Київ, 06 жовтня 2023 р.). Київ : ВАІТЕ, 2023. С. 140-146.

2. Денисюк Д. С. Принцип верховенства права як основа діяльності Національної поліції України Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків, 2016. С. 124-126.

3. Моргунов О. А. Верховенство права в діяльності органів Національної поліції як основа забезпечення прав і свобод людини та громадянина. *Проблеми сучасної поліцейстики*. Вінниця, 2023. С. 30-33. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7cfc5a44-cd45-4a49-8d0a-e6385d9389c4/content>

3. Авакян Т. А. Верховенство права як основоположний принцип державної політики у сфері внутрішніх справ. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 2 (10). 2015. С. 124-132.

4. Ковалів М. В. Форми взаємодії органів внутрішніх справ і громадськості у сфері охорони громадського порядку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2,11. Серія юридична. С. 179-187.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-30>

**ВПЛИВ КРИМІНОЛОГІЧНО ЗНАЧУЩИХ ОЗНАК
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ВИЗНАЧЕНЕ
У СТ. 368 КК УКРАЇНИ, НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Пушкар Олег Анатолійович

кандидат юридичних наук,

докторант кафедри кримінального права і процесу

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

Актуальність дослідження кримінологічних особливостей злочинів, пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 Кримінального кодексу (КК) України), зумовлена їхньою значною суспільною небезпекою, системним характером та впливом на функціонування державних і муніципальних інститутів, включаючи правоохоронні органи та суди. Зокрема, у період 2012–2025 рр. прослідковується ряд змін у законодавчому регулюванні корупційних правопорушень, а також формування нових тенденцій у їхньому поширенні та розслідуванні, у тому числі щодо діяльності, пов'язаної з впливом на цей процес правоохоронних органів.

Передусім, варто зауважити, що кримінологічно значущі ознаки злочинів, що стосуються прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, – це характеристики, які дозволяють оцінити рівень суспільної небезпеки, динаміку та тенденції цих правопорушень у контексті запобіжної діяльності спеціально-кримінологічного запобігання зазначеним злочинам.

Як з цього приводу слушно зауважив М. І. Фіалка, даний аналіз охоплює опис специфічних ознак злочинності як суспільного явища,